



Tadqiqot **UZ**



**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар



**30 IYUN
№29**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 29-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
15-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
29-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-15**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
29-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-15**

ТОШКЕНТ-2021

МУСИҚА ВА ҲАЁТ

1. Muratova Dilnavoz O'ktamovna UMUMTA'LIM MAKTABLARINING MUSIQA DARSLARIDA "MUSIQA TINGLASH" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH USULLARI	7
2. Yarashev Jo'rabek To'rayevich MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING OVOZINI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	9
3. Базарбаева Айнура Бахтияровна ВЛИЯНИЕ МУЗЫКИ НА ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА	11
4. Abdullaeva Arofat Rustamovna MUSIQANI SHAXS RUHIYATIGA TA'SIRINING IJTIMOYIY -PSIXOLOGIK OMILLARI.....	13
5. Alayeva Zarnigor Mahmudovna MUSIQA TA'LIMIDA BUXORO FOLKLOR QO'SHIQLARINI O'RGATISH MAZMUNI.....	15
6. Muratova Dilnavoz O'ktamovna O'QITUVCHINING MUSIQA DARSLARINI TASHKIL ETISH VA O'TKAZISH PEDAGOGIK MAHORATI.....	17
7. Djuhonova Nohida Hayotjonovna SHAXSNI MA'NAVYIY BARKAMOL QILIB TARBIYALASHDA MUSIQANING TUTGAN O'RNI	19
8. Закирова Мухаббат Сабировна МУСИҚАНИ ИНСОН ПСИХОЛОГИЯСИГА ТАЪСИРИ.....	21
9. Azamat Fayzullayev ARAB MILLIY MUSIQA ASBOBLARI.....	23
10. Begliyev Reymbergen, Begliyev Sanjar Reymbergenovich VENGRIYADA MUSIQA TA'LIMI TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	25
11. Haydarova Sarvinoz Zuhriddinovna THE ROLE OF MUSIC AND SONGS IN THE STUDY OF ENGLISH	27
12. A student Nurbek Otakhonov MUSIC AND LIFE	29
13. Зуева Арина Викторовна СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ МОЛОДЕЖНОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ, ИХ СУЩНОСТЬ И СПЕЦИФИКА	31



MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING OVOZINI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISH USULLARI

Yarashev Jo'rabek To'rayevich

Buxoro davlat universiteti

San'atshunoslik fakulteti Musiqa ta'limi kafedrası

katta o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha doktori (PhD)

beki2009jora@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada musiqa o'qituvchisi musiqa tinglash jarayonida samarali texnikani qanday tashkil qilishi, o'quvchilarni shaxsni rivojlantirishga yo'naltirish, ularning musiqiy dunyoqarashini shakllantirish, shuningdek, yoshlar shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilganligi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: musiqa tinglash, usul, mahorat, san'at, musiqa, madaniyat, shaxs, musiqiy savodxonlik, nafislik, badiiy did, milliy g'urur.

Kirish: Musiqa madaniyati darslarida o'quvchilar ovozini tarbiyalash vokal dinamik sezgini rivojlantirib borish muhim ahamiyatga egadir. Bunda har bir ijrochining o'z ovozini ma'lum balandlikda jaranglashi, eshitish hamda boshqa kuylovchilarning ovozini ham eshitish qobiliyatini rivojlantirib borish lozim.

O'quvchilar ovozini rivojlantirish va tarbiyalashda talaffuz yoxud diksiyaning ham roli kattadir. Musiqa madaniyati darsida qo'shiqni ijro etuvchilar uchun asar mazmunini tushunish muhim ahamiyatga egadir. Shu bilan bir qatorda ijro etiladigan asar tinglovchilarga ham aniq yetib borishi zarur. Shuning uchun ham darsda qo'shiqni ijro etuvchi o'quvchilar asar matnini aniq talaffuz qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari talab etiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar mungli, sho'x, marsh, raqs, tez va ravon aytiladigan qo'shiqlarni bir-biridan farq qilishini o'rginish lozim. O'quvchilar tovushlar cho'zimi va balandligi haqida dastlabki tushunchaga ega bo'lmoqlari hamda nota yozuvini o'rginishga kirishishlari muhim hisoblanadi. Dastlab o'quvchilar "baland" va "past" tovushlar to'g'risida tushunchaga ega bo'ladilar. Musiqa o'qituvchisi o'quvchilar diqqatini kuylanadigan qo'shiqda ovozini goh ko'tarib borishi goh pastlanuvchi, ba'zida esa bir xil balandlikda saqlanib turish holatlariga jalb qilish kerak.

Buning uchun quyidagi metodik usuldan foydalanadi:

➤ O'qituvchi qo'llarini yuqoriga yoki pastga harakatlantirish yo'li bilan tovushlar balandligini ko'rsatadi;

➤ O'quvchilarga qo'shiqdagi mavjud bo'lgan tovushlarning birin-ketin yuqoriga yoki pastga kuylash ham mumkinligini tushuntirish maqsadida tovushqator zinapoya shaklida chizib ko'rsatiladi.

O'quvchilarni tovushlarning xilma-xil cho'zimlari bilan tanishtirish lozim. Cho'zimlarning hammasi birdan ko'tarilmaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari qo'shiq kuylaylash jarayonida uchraydigan chorak va nimchorak notlari o'rgatilib boriladi. O'quvchilarning "chorak" yoki "nimchorak" nota cho'zimlarini nomlarini tushunish qiyin bo'lganligi sababli bu so'zlarni shartli ravishda "uzun" va "qisqa" deb tushuntirish mumkin. Birinchi yarim yillikda nota yozuvini o'rginishga tayyorgarlik mashg'ulotlari o'tkaziladi. Ikkinchi yarim yillikda o'quvchilar birinchi oktavaning do tovushidan boshlab, ikkinchi oktavaning do tovushigacha bo'lgan oraliqdagi notalarni nota yo'llariga yozishni hamda ularning mohiyatini bilib oladilar. Shu bilan bir qatorda skripka (sol) hamda bas (fa) kalitlari bilan tanishadilar. Tovushlar balandligi va kalit belgilarini ko'rsatishdan oldin beshta parallel nota yo'li ko'rsatib o'tiladi. Notalarning mana shu parallel chiziqlar ustiga va oralig'iga yozilishi, lozim bo'lganda esa nota yo'lining ostidan va ustidan beshtadan qo'shimcha chiziqchalar chizilishi tushutirildi. So'ngra nota yo'lga skripka va bas kalitlari yozib ko'rsatiladi.

Mana shu xildagi mashg'ulotlardan keyin tovushqatorning biror bo'lagi nota yozuviga qarab kuylanadi.

O'quv yilining oxirida o'quvchilar nota yozuvini qo'llanish va qo'shiqlarni tushunib kuylash malakasini hosil qila boshlaydilar. Ularda musiqani tinglash va undan ta'sirlanish qobiliyatlari rivojlana boradi. Shuni esda saqlash lozimki kelajakdagi musiqa tarbiyasining barcha asoslari



mana shu boshlang'ich sinf mashg'ulotlaridan boshlanadi hamda o'quvchilarning musiqaviy bilim darajasi kengayadi. Qo'shiq kuylash uslublari – notaga qarab kuylash, tovushqator bo'lagini kuylash, birinchi oktavaning do tovushidan ikkinchi oktavaning do tovushigacha bo'lgan tovushqatorni o'z ichiga olgan qo'shiqlarni kuylash singari birinchi sinf mashg'ulotlarini ikkinchi sinfda davom etaveradi. Qo'shiqlarni o'rgatish jarayonida dastlab notalarining nomlari aytiladi, so'ngra ular kuylanadi.

Musiqa madaniyati darslarida o'quvchilar musiqaning ifoda vositalari to'g'risida tushunchaga ega bo'ladilar. O'qituvchi har bir musiqa darslarida kuylanadigan qo'shiqlarning mazmuni, xarakteri hamda xilma-xil ifoda vositalarini o'quvchilarga anglatishi lozim.

Musiqa darslarida o'qituvchi o'quvchilarga lad haqida ma'lumot berib boradi. O'quvchilar dastlab ladning eng oddiy elementlari, so'ngra ularning tuzilishi, tarkibi, bosqichlari, xarakteri kabi ma'lumotlarga ega bo'ladilar. Ladning eng oddiy elementlaridan biri biror bir qo'shiqning tugallangan yoki tugallanmaganligidir. So'ngra qo'shiq kuyning tugallanishida muhim rol o'ynaydigan tovush ya'ni tonika haqida tushuncha beriladi.

O'quvchilar altersiya belgilari – diez va bemol bilan tanishadilar. Qo'shiqlarni notaga qarab o'rganish va kuylash mashg'ulotlari ko'proq amalga oshiriladi. Solfejio qilib kuylanadigan mashq va qo'shiqlar aksariyat hollarda tayyorlanmasdan turib to'g'ridan-to'g'ri notaga qarab aytilishi lozim.

Yuqorida bayon etilgan talablar faqat mashq kuylashda emas, balki asarlar o'rgatish jarayonida ham qo'llanilishi talabga muvofiqdir. Shu talablar asosida maxsus vokal-xor mashqlari doimiy ravishda olib borilsa, o'quvchilarning kuylash malakalari o'sib borishi va ovoz apparatining yildan-yilga rivojlanib borishi mumkin. Musiqa darsida o'quvchilarning ovozini rivojlantirishda vokal-xor mashqlarining yoki kuyning pastdan yuqoriga tomon harakati yoki yuqoridan pastga tomon harakatida kuylash ham foydalidir. Chunki, bu mashqlar o'quvchilar ovoz diapazonini rivojlantiradi va o'stiradi. Musiqa darslari jarayonida o'quvchilar ovozini rivojlantirish va tarbiyalashda vokal-xor mashqlaridan tashqari qo'shiqlar muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. I. Karimov "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch" Ma'naviyat nashriyoti Toshkent 2016.
2. Yarashev J. Artistic and Aesthetic Features of "Buchor" Tune // Eastern European Scientific Journal. 2019, pp. 118-122.
3. Миршоев Улугбек Музаффарович УЗБЕКСКИЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ ФОЛЬКЛОР И ЕГО ЖАНРОВАЯ СТРУКТУРА // Проблемы науки. 2021. №1 (60). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uzbekskiy-muzykalnyy-folklor-i-ego-zhanrovaya-struktura>.
4. Журабек Тураевич Ярашев МУЗЫКАЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ // Scientific progress. 2021. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzykalnaya-terapiya>.
5. Dilnavoz O'Ktarnovna Muratova MUSIQA MADANIYATI DARSLARINI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI // Scientific progress. 2021. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/musiqa-madaniyati-darslarini-tashkil-etishda-o-qituvchining-pedagogik-mahorati>.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 29-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(15-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.06.2021

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
